

JAN NERUDA.

Napsal ARNE NOVÁK.

Po mdlobném období politické reakce a myšlenkového suchopáru vstupuje na rozhraní padesátých a šedesátých let zároveň s obnovou ústavnosti v popředí české kultury mladé pokolení literární, jež, rozvádějíc podněty Máchovy a Havlíčkovy, učinilo si postaviti na moderní základy český život slovesný i veřejný. Od počátku stál v čele této Májové generace jako kritik a novinář spisovatel vzácných darů ducha a vzácnějších vlastností srdce, jenž zvolna vyspěl ve zkouškách osudu také na největšího básníka své družiny. Jest to Jan Neruda, v němž dnes vděčně uctíváme jednoho ze zakladatelů národní kultury.

Jan Neruda byl synem pražského proletariátu. Citlivý smysl pro sociální utrpení lidových vrstev položil mu osud do kolébky zároveň s hmotným strádáním, ale již v mladých letech překonával třídní vzdor všelidským soucitem s bolestí tělesnou i duševní. Když se dne 10. července 1834 narodil v újezdských kasárnách, byli jeho rodiče již staří lidé; pozdní děti vzešlé z takového spojení bývají předčasně vyspělé, převahou rozumové, nedůvěřivé a samotářské bytosti, což se všecko osvědčilo i na synu vojenského kantýnského a malostranské po-

sluhovačky; později vyšvihli se Nerudovi rodiče na ho-
kynářství a trafikantství a přestěhovali pod samý praž-
ský hrad do Ostruhové ulice. Neruda lnul celou duší
k matce, prostické, dobrosrdečné ženě, lidově nábožné
a zpěvné, jejíž lásku v překrásném mysticismu nachá-
zel promítnutu i ve velkých dějích kosmických, avšak
povahově se podobal spíše otci, — oba byli drsní,
nepřístupní, málomluvní, rozumu nedůvěřivého.

Na metropolitní škole svatovítské i mikulášské ma-
lostranské zažil neúhledný a bystrý chlapec ústrky pro-
letářského dítěte, na malostranském gymnasiu poko-
ření Čecha, jehož mateřština jest v opovržení a jenž
jest vychováván výhradně v německé kultuře, z které
si rád osvojil myšlenkové i umělecké výtěžky klasicismu
i romantiky. Upozorněn Koubkovými přednáškami na
jazykové i literární obrození, přešel v sextě na aka-
demické gymnasium, kde soustředila se uvědomělá mlá-
dež česká. Studenti ještě před maturitou r. 1853 cítili
se hotovými literáty a umínili si podniknout, na vzdory
vládnoucí tuhé reakci, jako básníci i novináři, obrodu
českého písemnictví v liberálním duchu západní Evropy.
Po maturitě byl Neruda na rozpacích, zda se má stát
profesorem či novinářem a kolísal pět let, až zvítězila
žurnalistika. Vystudoval sice filosofii, působil jako sup-
lent, po pevném postavení profesorském toužili nejen
rodiče, ale i krásná „věčná nevěsta“ Anna Holinová,
kterou miloval podivně pyšnou a mučivě ironickou lás-
kou, leč vnitřní hlas ho přesvědčil, že jako novinář
nejlépe bude moci sloužiti svému poslání.

S většinou tehdejších mladých spisovatelů uvedl
i Neruda do veřejnosti Mikovcův „Lumír“, otisknuv
s pseudonymem Janka Hovory r. 1854 jeho moderní
baladu „Oběšenec“. Na čas však obrátil se mladý bouř-
livák k lyrice a za politického dusna vydal r. 1857
svou první knihu veršů „*Hřbitovní kvítí*“. Nad otev-

řeným hrobem mladého proletářského přítele Antonína Tolmanna vznikla tato meditační lyrika palčivě kritické noty a příkře sociální tendence, prostoupená drobnými čísly baladickými; v pravdivé českosti a v střízlivém realismu pohrdl Neruda výsměšně všemi romantickými konvencemi běžné hřbitovní elegie. Sychravé listopadové ovzduší leží nad cyklem bez melodie a bez metafor, který svléká lásku i smrt, společnost i věčnost ze všech ilusí a s tváří pokřivenou sarkastickým humorem nastavuje životu zrcadlo, odhalující kde kterou starobnou vrásku, kde kterou stopu falešného lícidla. Rozumovost, vítězí ve sbírce nepokrytě nad citovostí žárlivě utajovanou, způsobila, že básnické podání tu má cosi tvrdého a chladného a že spíše podněcuje než by okouzlovalo. Není proto divu, že se knize dostalo mezi současníky jen neporozumění.

Podrážděn tímto neúspěchem a oddán celou duší uměleckému programu z almanachu „Máje“, stanul Neruda s V. Hálkem v čele tažení, které v l. 1858—1860 podniklo mladé bouřlivé pokolení se starovlasteneckými konservativci; hlavně mu posloužil četnými polemickými i kritickými statěmi a vytrvalou redakční činností ve dvou orgánech mládeže „Obrazy života“ a „Rodinná kronika“. Šlo o něco více než o zápas evropského světobčanství s úzkoprsým vlastenectvím a mravní přimostí se šosáckou pruderíí, ohrožující svobodu slova a názoru; v podstatě střetla se tu přežilá romantika s realismem, tendenčně zbarveným a bezmocná úcta k minulosti s jarou i plodnou láskou k současné skutečnosti. Útočná prudkost, s níž spisovatelé bourali takto čínskou zeď, oddělující duševní Čechy od ostatní Evropy, byla ve shodě s veřejným ruchem provázejícím obnovení ústavnosti v Čechách roku 1860. Jest to období, kdy vzniklo svobodomyšlné novinářství a řečnictví české, řídící se vzorem Havlíčkovým a prohloubené v du-

chu moderního liberalismu; mladí spisovatelé nemohli než provázeti upřímným souhlasem politický směr, jenž za vedení Karla Sladkovského hájil demokratismu proti konservativcům a svobodomyšlnosti proti církvi. I spatřujeme Nerudu mezi předními spolupracovníky „mladočeských“ deníků „Času“, „Hlasu“ a od r. 1865 „Národních listů“, jímž zůstal do smrti věren. ,

Pevné zakotvení ve službě novinářské učinilo konec Nerudově literární bohémě, která neznamenalala jen rozháranost hmotných poměrů a nedostatek pracovního soustředění, ale i citové zmatky vášnivého srdce a lačných smyslů za sarkastických výčitek pochybovačného a neuspokojeného rozumu. Leč mravní rovnováhy a citového zocelení nebyl by Neruda došel bez působení ženy, jejíž milostné přátelství proň znamenalo více než vytrvalá a žárlivá láska Anny Holinové. Byla to nej přednější žena literární společnosti pražské, Karolina Světlá, jež tehdy, roku 1862, stála v plném rozkvětu žádoucího ženství. Pyšnic se, že jest mladému básníkovi, jehož genialitu včas uhodla, okouzlením a vznětem, střehla s těžkým sebezapřením, aby jejich vztah nezhoustl v pouhé smyslové opojení a nasadila za původního protestu nezkroceného bouřliváka všecky síly na to, aby vedouc jej k ovládnutí temných sil nitra, probudila v něm mravní energii, stupňovanou až k etické jistotě. Nástrahami proradných přátel rozvolnil se poměr obou hrdinských srdcí příliš záhy, ale Neruda vyšel z něho jako zralý muž znalý své ceny i odpovědnosti.

Kromě několika pokusů dramatických, z nichž jediná vlašská truchlohra „*Francesca de Rimini*“ z roku 1860 dorostla prudkým spádem a sporou povahokresbou alespoň psychologické zajímavosti, shrnují dvě objemná díla Nerudovu žeň z těchto let mužného vyžívání — „Knihy veršů“ vydané poprvé r. 1868 a podruhé rozmnožené roku 1873, a „Arabesky“ z r. 1864.

„*Knihy veršů*“ rozdělil básník sám na tři části na knihu výpravnou, lyrickou a časovou; v každé se jeví průkopníkem nových drah české poesie. Nerudova epika jeví zápas západních vzorů s erbenovskou tradicí, jež nabývá vrchu, jsouc však moderně prohloubena. Byronských veršovaných povídek s přítěží mnohomluvné reflexe i hugovských úryvků z „legendy století“ užil Neruda, aby oslavil zásady humanity a mravního pokroku; k erbenovským baladám z prostého života připojil obrazy společenské bídy moderní viděné spíše tragicky než genrově; jadrná a sporá řeč syté plastiky vyznačuje vedle obrazové střídmosti a nepateticky věcného přednesu Nerudovy mladistvé básně výpravné. Také v lyrice Neruda nejmocnější účiny lehkých, jakoby improvizovaných písní i hluboce zamyšlených skladeb reflexivních vytěžuje z nejpůvodnějších a nejprostších vztahů životních, pojatých s krajním napětím bohatého a přece cudně zdrženlivého citu: samozřejmá láska k matce a směs chladu, pýchy i něhy k umírajícímu otci; touhy, rozmary, pochybnosti a rouhání v erotice osudové i chvilkové; bujnost pijácká a pyšná urputnost samotářova; napolo nedůvěřivý, napolo roztoužený vztah měšťákův k přírodě; vzdor celého muže vůči osudu a resignovaná moudrost praktického filosofa — toť hlavní témata tohoto oddílu. Jenom několik básní obsahuje třetí „časová“ kniha, ale ať mluví básník o slovanské otázce či o slovanských nadějích, ať zpovídá se z těžké tísně reakční doby nebo se hrdě hlásí k Havlíčkovi, ať staré vlastenectví ironisuje a nový patos lásky k národu jen zajímavě uvolňuje, vždycky jeví se tvůrcem tendenční poesie, jež vzdálena starovlasteneckého citlivůstkářství, děře se z nejskrytějších hloubek bytosti; a proto pohrdá frazí i upřílišováním; jestliže v důvěrné lyrice „*Knih veršů*“ učiněny náběhy k „Prostým motivům“, zde naznačena již metoda „Zpěvů pátečních“.

První svazek Nerudovy prósy „*Arabesky*“ byl výběrem dosti přísným, a přece v nich zůstalo mnoho z tápání spisovatele snažícího se ovládnouti subjektivnost předmětným realismem; humor tu ještě zápasí s vynucenou duchaplností a povrchním vtipkováním. Hodnotné jádro „*Arabesek*“ skládají genrové obrázky a novelistické figurky, mnohé z nich nejsou vyváženy jen ze starosvětské Malé strany, ale přímo z mladistvých zažitků spisovatelových, osvětlených dodatečně shovívavým úsměvem humoristického smíru se životem. Ale i náladové básně v próse, důmyslně dušezpytné sebeanalýsy, drobné satiry a parodie poskytují pohled do nitra umělce, jenž dozrává souměrně s člověkem. K úhrnnému souboru „*Arabesek*“ bývá připojován oddíl „*Různých lidí*“, vydaný poprvé samostatně roku 1871 jako výtěžek velké pouti východní; mistrovské to dílko nejen jistotou ostré a teplé kresby, ale i soustředěností úsečného podání. Tyto mezinárodní postavičky mžikově zachycené v barvitěm prostředí za plného vrhu světla pohybují se s rozkošnou samozřejmostí v atmosféře o-
pojené životem a sluncem; toto nestárnoucí rozkošnictví jest rozkošnictvím pravého umělce.

Byla to jen jedna kořist z Nerudových rozsáhlých cest, jejichž ostatní dojmy spisovatel zaznamenal feuilletonistovým perem v „*Pařížských obrázcích*“ (1864), „*Obrázcích z ciziny*“ (1872) a „*Menších cestách*“ (1877). Nerudovo zásadní světoobčanství potřebovalo osvěžení přímými zkušenostmi s cizími zeměmi a názory, lidmi a mravy; jeho pronikavý kulturní zájem prahl po bezprostředním studiu evropské vzdělanosti na jejích domácích dějištích. Jeho touhy se splnily v míře netušené. Když byl ještě v 60. letech poznal Paříž, jihozápadní Německo, Uhry a pobřeží Jaderského moře, směl roku 1870 nastoupiti velkou pout na východ a na jih: přes Balkánský poloostrov s Cařihradem dostal se do Pa-

lestýny a Egypta, odkudž se vracel Itálií; později pro-
studoval světovou výstavu vídeňskou a procestoval Ně-
mecko severní. Zpravodajská povinnost a potřeba prázd-
ninového oddechu vodily jej různými kouty domova,
kdežto však z českých lázní přicházel obohacen jen
feuilletonista, omladil pobyt v Pošumaví také lyrika.

Jan Neruda učinil z cestopisu umělecké dílko, na-
dané nejen přednostmi básnickými, ale i pružností no-
vinářskou; při tom učil se od prosaiků mladoněmeckých,
kteří do cestopisné causerie vkládali celou sršivou osob-
nost; tyto besídky přizpůsoboval politickému i kulturní-
mu programu svého deníku.

Cesty konal vždy s velkou přípravou dějepisnou,
uměleckou i literární a nikdy neopomíjel v cizině pro-
hlédnouti si musea, obrazárny i jiné pomůcky, ale to
vše bylo pouhou podporou vlastního pozorování, jemuž
neušel nižádný projev života národů a civilizací. Ne-
obyčejně ostré a přesné oko a výborně vycvičený sluch
stavěly se do služby široké inteligence pokrokového
Evropana bez předsudku a s velkou láskou k humanitě;
při tom nikdy nemizelo zanícené stanovisko české a
slovanské a uvědomělá soudnost politická; humor, ironie
a vtip byly stálými Nerudovými průvodci; ale před
největšími divadly dějin, přírody i přítomnosti zazněl
zpravidla stříbrný, hluboký zvon citu, dosvědčující, jak
opravdový člověk uceluje zde velkého spisovatele, jenž
se z pouhého impresionismu vykupoval také šíří i hloub-
kou kulturně dějinných výhledů do dílny lidstva.

Nerudovy cestopisy jsou malou částí jeho nepře-
hledně rozsáhlé činnosti feuilletonistické, jež vydala
přes dva tisíce kusů; čtenářstvo již čekalo, co pod
čarou „Hlasu“ a později „Národních listů“ o veřej-
ných zjevech poví úsměvný a rozmarný filosof, všed-
ního dne, skromně ukrytý za značkou zednářského troj-
úhelníka. Věda dobře, že leccos z improvizovaných kro-

ik a příležitostných mosaik má cenu pouze jepicovitou i nikterak se nemůže rovnati se soustavnými studiiemi . zaokrouhlenými virtuosními kousky slohového umění, neurčil Neruda všech svých feuilletonů pro knižní vydání, jehož se jim v 25 dílech dostalo až z pozůstalosti. Sám pořídil koncem sedmdesátých let výběr z feuilletonů o pěti svazcích, kam kromě dvou knih cestopisů zařadil dvojdílné „*Studie krátké a kratší*“ a soubor „*Žertů hravých i dravých*“.

Před Nerudou neměla česká literatura téměř feuilletonu, a proto se Neruda musil vydatně vzdělávati u francouzských i německých mistrů; zpracovav pronikavě podněty cizí a vyhradiv besídku pod čarou proudění a vlnění domácího života, vytvořil český feuilleton, původní a rázovitý látkou i slohem. Východiskem Nerudových týdenních besed jest Praha, jeho milované rodiště a bydliště, s pohyblivou pestrostí místní a osobitou povahou svého obyvatelstva. Její zevní ráz, její slavnosti a zábavy, její zvyky a nemravý, zaměstnávají stále úsměvného kronikáře, jenž vychovává vtípem a trestá ironií. Ukazuje se vším spíše než škarohlídem, ba podrobné listy labužnické, neunavné dojmy a vzpomínky proslulého kdysi tanečníka, dvorné a štiplavé poznámky galantního mládence o ženách, lásce a manželství ukazují ke smyslnosti, zjemnělé společenskou kulturou. Neruda dovedl se na nepatrnosti všedního dne dívati v historické souvislosti, jsa vyzbrojen rozsáhlými vědomostmi i výpisky zvykoslovnými, národopisnými a historickými. Ale nespokojoval se touto denní kronikou života soukromého a důvěrného v místním rámci, nýbrž psával rád vážný neb posměšný doprovod k událostem, nad nimiž se jeho politický deník rozhorloval nad čarou. Parlamentní zápas ve Vídni i sněmovní kampaň pražská, stranické spory Mladočechů se Staročechy i dějinná pře s Němci našly v Nerudovi sati-

rického kronikáře. V boji s předsudky nenárodní šlechty i v odporu proti církevní reakci se Neruda ukazoval neúprosným protivníkem se střelami jízlivě posměšnými; jeho rozmarné paskvily, temného klerikalismu i staropánenské stydlivosti v literatuře a životě jsou nejlepší úrodou, vzešlou opožděně ze setby Havlíčkovy. Jeho bystrozrak umožnil uhadnouti znaky dělnického hnutí; pronikavý smysl pro dobové potřeby a společenskou spravedlnost projevil, upozorňuje na podceňované otázky časové, na př. hmotné zajištění spisovatelů, vzdělání dívcí a úpravu poměru služčína k zaměstnavateli.

Slovesné podání Nerudových feuilletonů podléhalo změnám. V 60. a 70. letech pracoval Neruda s plnou chutí a soustavně: sebral si svědomitě mosaikovou látku a seskupil ji úměrně kolem základní myšlenky; tak vznikaly jeho „studie krátké a kratší“. Později nastalo období „drobných klepů“, libovolně improvizovaných bez pevné osy; tíha nucené práce unavovala stárnoucího a churavějícího spisovatele. Ale přednes zůstával v podstatě týmž: švitorná zábava se čtenářem a lehký posměch sobě samému zdůvěřňovaly causerie, přeplněné karikaturními nadsázkami, rozmarnými citáty, drobnými anekdotami, vtipy slovními i věcnými, duchaplnými narážkami. Výsledkem byl humor někdy groteskní, jindy vlídně filosoficky, jenž provázen vždy citem, stál věrně ve službě národní i kulturní výchovy.

K Nerudovým novinářským povinnostem náleželo také zpravodajství divadelní a výtvarné. „Prozatímní divadlo“ pražské mělo v něm po herecké, režijní i slovesné stránce soudce a kronikáře stejně spravedlivého jako laskavého, který dobře jsa vědom, co znamená jevištní umění pro osvětu, připravoval horlivě půdu mezi umělci i v obecnstvu pro velké Národní divadlo; do renesanční budovy na nábřeží však Neruda nevkročil, a r. 1880 se končí jeho činnost referentská,

jejíž doklady vyplňují čtyři velké svazky. Nerudovi nestačilo však, aby v kritikách sledoval dramatickou poesii domácí i cizí, postupující od velké patetiky k jádrnému realismu společenskému a s tím souběžný vývoj herectví od deklamačního slohu k prosté a hutné českosti. V teoretických úvahách zabýval se časovými otázkami našeho divadelnictví, kreslil syntetické podobizny vůdčích osobností jevištních a zasahoval i do hudebních sporů, háje naléhavě a šťastně Bedřicha Smetanu proti domácímu zpátečnictví.

V rozborech pražských výstav uměleckých a v obecných úvahách výtvarnických byl Neruda spíše vzdělaným, vnímavým a duchaplným amatérem, než odborně usuzujícím znalcem; malířství historické i genrové jeho doby dovolovalo mu literární parafráze obrazů, vedle kterých si promíjel hodnocení formové; léty silící smysl pro českou svéráznost uměleckou napomohl Nerudovi, že odhadl význam J. Manesa, Jar. Čermáka a A. Chittussiho, V. Levého a Jos. Myslbeka.

Nejzávažnější z Nerudových kritických prací jsou jeho úvahy literární, neobmezené pouze na sloupce denního listu; v mládí otiskl zvláště důležité v „Obrazech života“, za mužné zralosti pak ve Vlčkově „Osvětě“. Jest velký rozdíl mezi oběma skupinami, ač Neruda vždy soudil věcně, formuloval své stanovisko otevřeně, psal s vtípem a zároveň s vážností, ať posuzoval druhy ze školy Májové, Háška, Heyduka, Pflegra Moravského a Karolinu Světlou, či ať později vítal mladé umělce. Čecha, Vrchlického a svého žáka J. V. Sládka: útočný a povýšený tón bouřlivákův ustoupil vlídné shovívavosti, skoro výlučné stanovisko obsahové všestrannosti, která nepohrdá ani zřeteli formálními, zejména však odtaziťté světoobčanství v duchu mlžné humanity zaměněny za uvědomělý požadavek básnictví osobitě národního.

Odehrávat se na rozhraní 70. a 80. let v Nerudově životě veliký obrat, důležitý tím, že jím jest podmíněna Nerudova nová básnická tvořivost. Smrt Vítězslava Háška uvedla roku 1874 zdrcenému druhu na mysl, co zatušil již, když předčasně mu, po plaché předešlé něžné a hluboké lásce, zemřela roku 1865 mladická Terezie Macháčková, a když se o čtyři léta později, pohřbívaje kmetnou svou matičku, rozžehnal s nejvěrnější svědkyní svého dětství, že přísná a studená samota jest jeho předurčeným osudem. V tuhé práci novinářské i v rozmarné chudobě života mládeneckého snášel ji statečně a lehce a do roku 1880, kdy těžká choroba změnila jeho nuznou domácnost ve Vladislavské ulici v těsné vězení a navždy jej odvedla z divadla, z přírody a z cest. Tehdy uzrála ona Nerudova bolestná a trpká moudrost životní, vanoucí z většiny jeho hutných a usedlých aforismů v próse i z jeho čistě moderních, úmyslně neklasických a osobně prožitých epigramů ve verších. Neruda občas zatoužil organizovati české písemnictví: r. 1871 založil pro básnické překlady sbírku „Poesie světová“, r. 1873 prokázal se v „Lumíru“, znovu výborným redaktorem časopisu vysoké umělecké úrovně, od roku 1883 soustřeďoval v knihovně veršovaných prací „Poetické besedy“ celou básnickou obec českou. Někteří, na př. J. V. Sládek, tvořili přímo jeho metodou lyrickou, jiní, jako Jar. Vrchlický, hlásili se k němu jako k svému mistru, když „bořili čínskou zeď“, třetí, se Sv. Čechem v čele, pokračovali v jeho politickém buditelství písní a básnickou dumou. Naopak Neruda sám se neubráníl vlivu mladistvých druhů, a jmenovitě jejich sklon k široké malbě slovem dočasně došel v jeho verších ohlasu.

Nejprve dozrál k mistrovství Neruda povídkář. Již „*Obrázky policejní*“ (1869), přímostí pohledu do sociální spodiny pražské a přesně v ostře věcném pozpo-

rování, houstly z látky pro feuilletonní studii v námět povídkový. To se stupňovalo v brethartovských „*Trhanech*“ (1872 a 1876), kde zhuštěné výjevy z českého bosáckého života s úžasně sporou a plnou povahokresbou přímo kypí dějovým pohybem. Ale, teprve když Neruda sáhl pro námět do nejdražších dětských vzpomínek na svůj staropražský domov; když do vlažného ovzduší shovívavého humoru a lidumilné něhy pozvedl celou čtvrt malých lidí; když ve svrchované objektivitě zmizel sám za svými figurkami, typicky lidskými v drobných bludech, radostech a smutcích, podařilo se mu vytvořit dílo klasické, plné domácího svérázu a nerudovské osobitosti. Jsou to „*Povídky malostranské*“ (1878). Nejdelší z nich vznikla v sousedství „*Arabešek*“ a jejich nesourodou, kouskovitou technikou přesycenou subjektivismem, ale jádro knihy skládají stručné, pointované, dokonale zaokrouhlené novelistické práce z tříletí 1875—1877. V některých soustředil se spisovatelův zájem na kresbu postavičky, v jiných upoutal jej drobný, ale význačný povídkový děj, několik pohrouženo jest samoučelně do náladové atmosféry. Mistr realistického genu byl správně veden svou mocně vyvinutou autokritičností, neopouštěl-li svého nejvlastnějšího pole, povídkové to drobnokresby. Vzácnou výsadou „*Malostranských povídek*“ jest jejich humor, jenž se často usmívá skrze slzy a nepotřebuje již ani burlesky, ani násilných protikladů; kniha v něm sládne jako hrozen v laskavém slunci pozdního léta. Humorem, pozlaccujícím dodatečně mladé pošetilosti, pyšní se také veršovaný dodatek k „*Povídkám malostranským*“, „*Letní vzpomínky*“, zvláštní to ozdoba Nerudovy pozůstalosti.

Ještě před chorobou a osamocněním, v plném rozkvětu sil, v pozitivistickém opojení přírodními vědami a za nadsazeného zaujetí pro životní hodnoty svého národa, usilujícího o svobodu, vznikly po odmlčení více

než desetiletém „*Písně kosmické*“ (1878). Myslitelův pohled na zhvězděnou oblohu, při němž celá bytost jest mohutně vzrušena, provázen jest moderním přírodovědeckým poznáním hvězdářským a kosmologickým o vzniku a soustavě všehomíra. Básník opatřiv si odbornou přípravu naukovou, promítl do kosmického rámce celý vývoj země a lidstva a úplně se odpoutal od světového názoru křesťanského s jeho bohoslovím i anthropocentrismem. Ale umělec výbojně obraznosti nalezl v hvězdném divadle vesmíru obdobu lidského nitra a mezi úchvatnou ohromností kosmu a tklivou nepatrností člověka sklenul hlubokomyslným humorem i nevyčerpateľnou láskou jednotící most; buď zdobňuje a zdůvěrňuje dějstva vesměrná po lidsku nebo základní vztahy člověkovy promítá do rozměrů kosmických. K tomu se mu hodil dvojí různorodý sloh básnický, který se v díle pestře střídá. Někdy s příklonou k lidovému popěvku notuje lehounké, hravé, rozmarné písně, jindy s velkým nákladem básnického řečnění dumá v těžkých skladbách meditačních po způsobu tehdejší mladé školy básnické o tragediích ve vesmíru i lidském mikrokosmu; uprostřed stojí výmluvně naléhavé chansony vlastenecky i charakterně výchovné. Leč nejmocněji působí tam, kde se vyjadřuje svým rázovitým slohem, zachycuje-li úsečně, hutně a stručně přírodní dějství v nejnapiatějších jejich okamžicích jako symboly citového života vlastního.

Takto dokázaly „*Písně kosmické*“ nejen že básník jest pln mužné tvořivosti, ale i že pracuje s celou svou opravdovostí o původním výrazovém umění. Neměl ho použití dříve, než nemoc a samota přeoraly hluboce jeho nitro a tak mu dopomohly k zralé moudrosti životní. Pak vynořila se z hlubin duše dvě doplňující se díla: objektivní epika uzavřených čísel a nejsubjektivnější lyrika deníkového rázu.

„*Balady a romance*“ (1883) byly napověděny částečně v „*Knihách veršů*“; nyní k nemnohým baladám osudové nálady a děsivé tragičnosti a k několika světlým romancím hybného rytmu a vtipného zaostření přibýly křesťanské legendy v duchu zbožného primitivismu a jako Nerudova zvláštnost řada rozkošných capric, kde skrovnický děj není než záminkou samoučelné, arabeskové kresby slovní. Odkládaje na čas moderní vědecké nazírání, vracel se Neruda úplně v duševní život prostého lidu a prostonárodním tónem, formulovitým slohem, popěvkovitými malůvkami blížil se jeho výrazovému primitivismu; toužil omládnouti a okráti v naivtě až dětské, jak ji znal ze zbožné výchovy své matičky. To se mu podařilo ve svrchované míře a způsobem až rafinovaným, na základě zálib a studií národopisných, kombinace psychologické a důmyslu stilistického. Epickým slohem prostonárodně laděným ovládl širokou stupnici lidských citů od hravé něhy dítěte po tragiku srdce mateřského, od mladistvé radosti z národní svobody po záhadný stesk samotářův nad tajemnými osudy rodné země, od věčného příběhu svedené a opuštěné české dívky po náladovou hrůzu mořské plavby. Nejmilejším nositelem legendárních dějů a primitivistické moudrosti byl Nerudovi sám Ježíš: nezobrazil ho pouze v lidovém kroji prostonárodního a dětského světce, ani v svobodomyšlné stilisaci moderní, nýbrž hlavně jako svrchovaného mluvčího vlídného a tklivého humoru, odpuštění a lásky.

Nedlouho potom vyzpovídal se v „*Prostých motivech*“ (1883) své první knize zcela subjektivní, co nejotevřeněji ze svého života citového, dojmového, náladového. V rámci čtyř ročních časů odehrává se intimní drama Nerudovo a to tak, že přírodní děj není pouhou dekorací, nýbrž v souhlase s moderním krajinářstvím přímo stavem duše. První dva cykly obražejí, kromě

nerudovsky příznačného zápasu nervosní měšťakovy nedůvěry s výbojným jarem, ohlas básníkovy omlazení pobytém na Sumavě a pozdní horkou láskou ke krásné Boženě. V oddílu podzimním a zimním však vrací se zádušný skeptik do své studené samoty, kde mu vedle choroby, bezesných nocí a hovorů se smrtí nezbývá než elegické vzpomínání a hrdá oddanost do vůle osudu; místo barvitých krajinomaleb plných světla a vzduchu rýsují se nyní v úchvatném zjednodušení typické scenerie lidského západu. Svěží původností přírodního postřehu a prudkostí náladovou soutěží „Prostá motivy“ s Hálkovou nejmolekulější knihou „V přírodě“, ale kázní slova i obrazu, stálou shodou vnější dekorace i niterného dění ji daleko převyšují. Neruda jest tu důvěrně citový, střídavý ve výrazu, stříbrně melodický; ale jakých krutých zkušeností, kolik vnitřní síly bylo třeba, aby někdejší drsný veršovec vybavil ze svárů svého nepoddajného nitra tuto hudbu!

Uprostřed trýznivé choroby a smrtelných tuch vzniklo z podnětů namnoze příležitostných, s narázkami na starší vlastní i cizí motivy literární, se vzpomínkovými ohlasy z cest desatero básní, které vyšly až po-smrtně jako „Zpěvy páteční“. Název vztahuje se k ústřední myšlence několika skladeb, příbuzné mysticko-vlasteneckým koncepcím polských romantiků: náš národ vyvolen jest mezi ostatními, aby se mesiášsky za lidstvo obětoval, takže naše dějiny jsou Velkým pátkem lidstva.

Ale pašijní nálada z daleka nevyčerpává obsahu těchto deklamací a modliteb provedených namnoze nákladným slohem patetickým. Mystická láska k vlasti a národu, v niž se na konec přepodstatnily všechny Nerudovy důvěrné vztahy citové, jest mu, nadšenci bez frazi, horliteli bez sebeoklamání, ekstatikovi bez nezivotné blouznivosti, také zdrojem naděje a víry, kterou

odkazuje národu, jako poslední moudrost života, započatého v kritické skepsi střízlivého světoobčana.

Poslední tři léta Nerudova života plynula pomalu a těžce beze slunce a bez písne. Novinářskou činnost, která mu zbyla, pokládal za pouhou robotu chlební, a psal-li týdenní své feuilletony pro obveselení čtenářů, cítil se sám oním humoristou, „jenž do koutku jde a pláče“. Praha poskytovala mu leda dvě tři ulice, aby se jimi těžce vlekl, opřen o rámě sluhovo; i návštěva Jubilejní výstavy, jíž patřily jeho poslední řádky, přinesla mu více obtíže než upřímné radosti. Za výstavního jáso tu pražského zemřel dne 22. srpna 1891 a pohřben byl na Vyšehradě nedaleko V. Háška a B. Smetany.

Nebýlo potřebí dlouhé doby od Nerudova skonu, aby byl doceněn jeho velký význam básnický a národní. Kromě vydání sebraných spisů a několika pietních rozborů jeho děl urychlila to i jednomyslná shoda, s níž mladá pokolení dovolávala se Nerudy jako svého mistra. Dnes, kdy třicet let přešlo přes jeho hrob, ne pouze znalci a literáti, ale celý národ ví a vděčně vyznává, že se v Čechách naplnila Nerudova slova pronesená v „Písničkách kosmických“ se správným poznáním vlastní ceny a v jasnovidnosti věštecké:

„Chtěl bych, až jednou dokonám, — odpusťte hvězdné touze — jak Měsíc svítit lidstvu dál — tak dlouze, — ach tak dlouze!“

ČTĚTE
TOPIČOVY DOBRÉ KNIHY

V této sbírce románové a povídkové četby, v níž vycházejí literárně cenná díla původní i přeložená z cizích literatur, bylo dosud vydáno ve svazcích vázaných:

A: Původní: (red. Ad. Wenig),

1. Jan Havlasa, Půlnoční vítr	Kč 10'—
3. Franta Župan, Pepánek nezdar. Díl I. a II. a	" 12'—
6. J. R. Hradecký, Čekatelé štěstí. II. Vydání	" 10'—
9. Jos. Šimáček, Bratrstvo Smutného zálivu	" 12'—
10. Alois Záborský, Na potulkách se Švan- dou I.	" 10'—
11. Růžena Jesenská, Z kouzla světelných nocí	" 9'50
12. A. Záborský, Na potulkách II.	" 10'50
13. Fr. Bořek-Dohalský, Bílý Daněk	" 9'50
14. R. Čechová, Jejich ikony	" 10'—
15. E. A. Hruška, Okna do cizího štěstí	" 10'—
16. St. Jarkovský, Těžké srdce	" 18'50
17. E. Jurčinová, Návrat a jiné novelly	" 19'—
18. K. Šípek, Sladké nesmysly	" 18'—
19. Fr. Župan, Pepánek Nezdar IV.	V tisku

B: Přeložené: (red. Dr. J. S. Guth-Jarkovský)

5. Marcel Prévost, Podzim ženy. III. vyd.	Kč 22'—
8. Alphonse Daudet, Sapho. II. vyd.	" 16'50
13. Max Brod, Tchona Brahe cesta k Bohu	" 10'—
16. Wladyslav St. Reymont, Za soumraku	" 10'—
17. Jules Barbey d' Aurevilly, Očarovaná	" 9'—
18. Paul Bourget, Smysl smrti	" 9'—
19. Knut Hamsun, Tlumeně hude poutník	" 12'—
20. Gustav H. Geigerstam, Hlava Medusina	" 12'—
21. H. G. Wells, Osvobozený svět	" 12'—
22. Laurids Brunn, Štěstí van Zantenovo	" 12'—
23. Claude Farrère, Vrah	" 10'—
24. Marcel Prévost, Nové dopisy žen	" 8'—
25. Robert Vaucher, Bolševické peklo	" 9'—
26. Gaston Leroux, Rouletabille u Kruppa	" 12'80
27. Jack London, Jerry z ostrovu	" 10'—
28/29. John Buchan, Zelený plášť. I. a II.	" 20'—
30. A. F. Pisemskij, Manželství z vášně	" 10'—
31. P. Lotti, Německá ohavnost	" 12'—
32. J. London, Povídky rybářské hlídky. Samuel	10'—

33 F. Jarozynski, Chimera	.. 15—
34. J. London, Mužská věrnost	.. 15—
35 P. Loti, Aziyadé	.. 16'50
36 V. de L' Isle Adam, Budoucí Eva	.. 28—
37. P. Benoit, Koenigsmark	.. 18—
38. G. af Geijerstam, Komédie manželství	.. 18—
39 M. Tinayerová, Před bouří	.. 18—
40. A. France, Petříček	.. 16'50
41 H. Pontoppidan, Červená karkulka	.. 15—
42. J. London, Ztracená Tvář	.. 22 50
43. Marcel Prévost, Adjutant Benoit	.. 12 50
44. Emile Zola, Sen	.. 18'50

Sbírka populárních životopisných monografií předních našich mužů a žen:

ČESKÉ HLAVY

POŘÁDÁ JAN EMLER.

1. T. G. Masaryk, Napsal Jan Herben.
2. Dr. Miroslav Tyrš. Napsal Karel Domorázek.
3. Jan Amos Komenský. Napsal prof. dr. J. Novák.
2 vydání.
4. Pavel Orszagh Hwiedzoslav. Napsal František Táborský.
5. Karel Havlíček Borovský. Napsal dr. H. Traub.
6. Dr. Ed. Beneš. Napsal Jan Reichmann.
7. Dr. K. Kramář. Napsal dr. R. Procházka. 2 vyd.
8. Josef Mánes. Napsal dr. K. Herain.
9. Jan Sv. Presl. Napsal dr. J. S. Procházka.
10. Adolf Heyduk. Napsal Ferdinand Strejček.
11. Jindřich Fügner. Napsal Jaroslav B. Zyka.
12. Mistr Jan Hus, Napsal Antonín Rambousek.
13. J. S. Machar. Napsal dr. V. Martinek.
14. J. V. Sládek Napsal dr. A. Novák.
15. Julius Zeyer. Napsal Dr. V. Novák.

Každý svazek za Kč 1'80.

DUCH A SVĚT

POŘÁDÁ JAN EMLER.

přináší spisy ze všech oborů lidského vědění a poučuje o všech otázkách zajímavých moderního člověka,

Dosud vyšlo:

1 Dr. K. Hoch, Noviny.	Kč 2'50
5, Dr. Frant. X. Harlas, Jaroslav Čermák. (31 obr.)	5—

7. Dr. H. Opočenský, Protireformace v Čechách, II. vyd.	Kč	6'50
10. Ing. Karel F. Čáska, Využití tepla,	"	2'50
12. Doc. dr. V. Dvorský, Přímořské země říše rakousko-uherské.	"	2'50
14. Ing. Stan Špaček, Péče o invalidy a jich pracovní výchova.	"	2'50
16. Dr. V. Nedoma, Ochranná péče o mládež v cizině i u nás	"	2'50
17. Prof. dr. J. A. Theurer, Ochrana budov proti blesku.	"	2'50
22. Insp. L. Weigner, Lidové a národní umění,	"	2'50
23. Prof. dr. Č. Zibert, Kouzelný proutek.	"	2'50
25. Dr. Jan Sv. Procházka, Ochranné oblasti přírodní. (Ilustrováno).	"	2'50
32. Prof. dr. Ed. Babák, Život a teplo.	"	2'50
33. Dr. Jiří Guth, O jídle a pití jindy a jinde.	"	2'50
37. Dr. K. Amerling, Jan Ev. Purkyně, badatel, reformátor a buditel,	"	3'—
38. Prof. Cyrill ryt. Purkyně, Moře, kolébka zemí.	"	4'50
40. Dr. A. Kolář, Řecká komoedie.	"	5'—
41. Dr. Karel Kavina, Houby.	"	7'20
42. Dr. Ivan Žmavc, Úvod do sociální energetiky.	"	5'—
43. Dr. Tom. Trnka, Proudý v současné filosofii.	"	5'60
44. Ing. B. Mansfeld, Bohatství z ovoce.	"	4'—
45. V. K. Blahník, Umění divadelní.	"	6'50
46. Dr. Jiří Guth, O hostinách a hodokvasech jindy a jinde.	"	7'50
47. JUDr. B. Linhart, Smlouva o mír s Německem a náš stát.	"	6'—
48. Univ. asist. dr. B. Čejka, Jedovatí obratlovci, jejich jedy a ochrana proti nim.	"	12'—
49. Prof. MUDr. Jiří Brdlík, Zdravé dítě,	"	5'—
50. Prof. dr. J. V. Šimák, Od Kostnice po Lipany.	"	6'—
51. MUDr. K. Kettner, O otázce pudu pohlavního.	"	3'60
52. M. B. Šarecká, Salony.	"	5'50
53. Dr. Fr. Procházka, Sociální pojišťování a jeho význam zdravotní.	"	7'50
54. Dr. J. Sv. Procházka, Uhlí, jeho zeměpisné rozložení a hospodářský význam.	"	10'50
55. Dr. J. V. Novák, Jan Amos Komenský.	"	8'—

(Neuvedené svazky jsou rozebrány a budou znova dotisknuty.)

PAMÁTKY UMĚLECKÉ

Pořádá Dr. V. V. Štech: V každém svazku 30—40 reprodukcí dle fotografií.

I. Zmizelá Praha I. Staré město. Vydání druhé	Kč 3.50
III. Zámek Kratochvíle. Napsal a fotografoval F. Dl. Středa.	Kč 3.50
IV. M. J. Hus ve výtvarném umění. Napsal V. V. Štech.	" 3.50
V. Pražská domovní znamení. I. Napsal V. V. Štech.	" 3.50
VI. Litomyšl. Napsal Arne Novák.	" 3.50
VII. Zmizelá Plzeň. Napsal F. Dl. Středa.	" 3.50
VIII. Veltrusy, park a zámek, Napsal Ad. Wenig.	" 3.50
IX. Karlův most Napsal Kamil Novotný	" 3.50
X. Jindřichův Hradec. Napsal A. Matejček.	" 3.50
XI. Chrám sv. Panny Barbory v Kutné Hoře. Napsal Alois Till.	" 3.50
XII. Zmizelá Praha. II. Podskalk. Napsal V. Vojtíšek.	" 4.—
XIII. Ukázky pravěkého umění z Čech. Napsal J. Schráníl.	" 4.—
- Pro mládež do soukrom. i školních knihoven zařadte díla našich osvědčených spisovatelů—pedagogů:

K. V. RAISE SPISY PRO MLÁDEŽ

České pohádky o Kristu Pánu 2 vyd. váz.	Kč 10.—
Doma. 2. vydání. váz.	" 15.—
Povídky ze starých hradů, 5. vyd. váz.	" 12.60
Z kroniky I. II. vyd. 3. vyd. váz.	" 30.—
" II. " 3. vyd.	" 25.—

AD. WENIGA SPISY PRO MLÁDEŽ

Čertoviny. II. vydání,	" 25.—
Kocourkov. Ilustr. kniha pro děti 2. vyd.	" 14.—
Kytka pověstí. Ilustr. kniha pro děti	V tisku
Vánoce. Ilustr. kniha pro děti	Kč 10.50
Zvířátka a loupežníci. Ilustr. kniha pro děti	" 14.—

Všechny zde uvedené spisy má na skladě a dodá každý knihkupec zejména

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC V PRAZE.
NÁRODNÍ TRŽDA 11.

SEBRANÉ SPISY JANA NERUDY.

I. <i>Básnické spisy I.</i>	-	-	-	-	-	Kč	12'50
II. <i>Básnické spisy II.</i>	-	-	-	-	-	"	18'—
III. <i>Arabesky</i>	-	-	-	-	-	"	21'—
IV. <i>Malostranské povídky</i>	-	-	-	-	-	"	18'—
V. <i>Divadelní hry</i>	-	-	-	-	-	"	10'—
VI. <i>Obrazy z ciziny</i>	-	-	-	-	-	"	27'—
VII. <i>Menší cesty</i>	-	-	-	-	-	"	16'80
VIII. <i>Studie krátké a kratší I.</i>	-	-	-	-	-	"	16'80
IX. <i>Studie krátké a kratší II.</i>	-	-	-	-	-	v tisku	
X. <i>Žerty hravé i dravé</i>	-	-	-	-	-	"	
XI. <i>Drobné klepy I.</i>	-	-	-	-	-	Kč	" 13'60
XII. <i>Drobné klepy II.</i>	-	-	-	-	-	v tisku	
XIII. <i>Drobné klepy III.</i>	-	-	-	-	-	"	
XIV. <i>Proti srsti</i>	-	-	-	-	-	"	
XIX. <i>Kronika satirou a vtípem III.</i>	-	-	-	-	-	Kč	" 7'20
XX. <i>" " " IV.</i>	-	-	-	-	-	"	8'60
XXIII. <i>Satiry II.</i>	-	-	-	-	-	"	6'60
XXV. <i>Pro české divadlo. Divad. táčky.</i>	-	-	-	-	-	"	10'40
XXVI. <i>Studie vážné i humoristické I.</i>	-	-	-	-	-	"	7'60
XXVII. <i>Studie vážné i humoristické II.</i>	-	-	-	-	-	"	7.—
XXVIII. <i>Žertem do pravdy I.</i>	-	-	-	-	-	"	9'—
XXIX. <i>" " " II.</i>	-	-	-	-	-	"	10'20
XXX. <i>" " " III.</i>	-	-	-	-	-	"	8'80
XXXI. <i>Nekrology a feuilletony časové</i>	-	-	-	-	-	"	7'40
XXXII. <i>Zbytek veršů. Aforismy. Různé. Překlady</i>	-	-	-	-	-	"	10'60
XXXIII. <i>Podobizny a karikatury</i>	-	-	-	-	-	"	9'—
XXXIV. <i>Divadlo I.</i>	-	-	-	-	-	"	9'—
XXXV. <i>Divadlo II.</i>	-	-	-	-	-	"	9'60
XXXVI. <i>Divadlo III.</i>	-	-	-	-	-	"	8'20
XXXVII. <i>Divadlo IV.</i>	-	-	-	-	-	"	8'40
XXXVIII. <i>Divadlo V.</i>	-	-	-	-	-	"	9'20
XXXIX. <i>Literatura I.</i>	-	-	-	-	-	"	7'60
XL. <i>Literatura II.</i>	-	-	-	-	-	"	11'20
XLI. <i>Umění</i>	-	-	-	-	-	"	9'20

Svazky zde neuvedené t. č. rozebrány.

K cenám dočasná rež. přírážka,

Naprodej v každém knihkupectví.

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC
V PRAZE I., NÁRODNÍ TŘÍDA 11.

VYBRANÉ SPISY JANA NERUDY

úplné ve 4 dílech.

Uspořádal univ. prof. dr. Arne Novák.

Svazek I. DÍLA BÁSNICKÁ, přináší vše nejkrásnější z básnického odkazu Nerudova. Je tu obsáhlý výbor z „Hřbitovního kvítí“, z „Kniž veršů“, všechny „Písňe kosmické“, všechny „Ballady a romance“ všechny „Prosté motivy“, všechny „Zpěvy páteční“, „Letní vzpomínky“ výbor „Z básnické pozůstalosti“ a z „Epigramů“.

Celkem 416 stran za Kč 30.—, v moderní polovazbě Kč 35.—.

Svazek II. VÝBOR Z POVÍDEK obsahuje vybrané „Arabesky“, výbor z „Různých lidí“, „Povídek malostranských“, „Trhany“ a „Obrázky policejní“.

Celkem 464 strany za Kč 30.—, v moderní polovazbě Kč 35.—.

Svazek III. VÝBOR Z FEUILLETONŮ obsahuje feuilletony cestopisné: Pařížské obrázky. Přímořské elegie. Benátská zrcadla. Cařihrad. Studie orientální. Život na moři Římská elegie. Studie výstavní — Studie: Z války z r. 1866. — Causerie vážné i žertovné: Kam s ním? Pražské obrázky: Jubilejní výstava.

Stran 390. Cena Kč 30.—, v mod. polovaz. Kč 35 —

Svazek IV. KRITICKÉ A SMÍŠENÉ SPISY, obsahuje: Úvahy a podobizny literární. Ukázky z kritik literárních. — Úvahy a podobizny divadelní. — Ukázky z kritik divadelních. — Úvahy hudební. — Úvahy a podobizny výtvarné. — Vzpomínky osobní i veřejné. — Z aforismů.

Stran 368. Cena Kč 30.—, v moder. polovaz. Kč 35.—.

(K cenám dočas. rež. přír.)

Naprodej v každém knihkupectví.

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC
V FRAZE, Národní tř. 11.

Sbírka populárních životopisných monografií
předních našich mužů a žen:

ČESKÉ HLAVY

Pořádá Jan Emler.

1. *T. G. Masaryk*. Napsal Jan Herben.
2. *Dr. Miroslav Tyrš*. Napsal K. Domorázek.
3. *Jan Amos Komenský*. Napsal prof. dr. J. Novák
4. *Pavel Orszagh Hwiedzoslav*. Napsal František Táborský.
5. *Karel Havlíček Borovský*. Napsal dr. H. Traub.
6. *Dr. Ed. Beneš*. Napsal Jan Reichmann.
7. *Dr. K. Kramář*. Napsal dr. R. Procházka.
8. *Josef Mánes*. Napsal dr. K. Herain.
9. *Jan Sv. Presl*. Napsal dr. J. Sv. Procházka.
10. *Adolf Heyduk*. Napsal Ferd. Strejček.
11. *Jindřich Fügner*. Napsal Jar. B. Zyka.
12. *Mistr Jan Hus*. Napsal Ant. Rambousek.
13. *J. S. Machar*. Napsal dr. V. Martínek.
14. *J. V. Sládek*. Napsal dr. Arne Novák.
15. *Julius Zeyer*. Napsal dr. V. Novák.
16. *Antonín Frič*. Napsal J. Sv. Procházka.
17. *Alois Jirásek*. Napsal Dr. H. Jelínek.
18. *Vojta Náprstek*. Napsala Renáta Tyršová.
19. *Jan Neruda*. Napsal dr. Arne Novák.

Každý svazek za Kč 1*80,

(K cenám dočas. rež. příráž.)

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC

V PRAZE, NÁRODNÍ TŘÍDA 11.